

JÓZEF KRUKOWSKI

RELACJE MIĘDZY KOŚCIOŁEM Powszechnym
A KOŚCIOŁAMI Partykularnymi
W NAUCZANIU I USTAWODAWSTWIE JANA PAWŁA II*

Ojciec Święty Jan Paweł II poprzez swoje nauczanie oraz przez reformę prawa kanonicznego przyczynił się do głębszego poznania Tajemnicy Kościoła, w szczególności do dogłębnego zrozumienia relacji między Kościołem powszechnym i Kościołami partykularnymi znajdującymi się w różnych krajach świata. W nauczaniu swym był On kontynuatorem odnowy Kościoła zainicjowanej na Soborze Watykańskim II.

Jak powszechnie wiadomo, Sobór Watykański II, który – zgodnie z zamierzeniami Jana XXIII – zainicjował „odnowę Kościoła” mocniej aniżeli miało to miejsce w przeszłości, zaakcentował prawdę o Kościele, iż Kościół jest „wspólnotą ludu Bożego”. Jednakże jednostronne pojmowanie tej prawdy doprowadziło w okresie pontyfikatu Pawła VI do „kryzysu w Kościele”, który przejawiał się w osłabianiu relacji między Kościołem powszechnym i Kościołami partykularnymi znajdującymi się w różnych krajach świata, które dążyły do poszerzenia swej autonomii. Wielką zasługą Ojca Świętego Jana Pawła II jest to, że podjął działania, które zapobiegły temu kryzysowi poprzez zaakcentowanie w swym nauczaniu prawdy o Kościele, iż „Kościół powszechny [jest] wspólnotą Kościołów partykularnych (*communio Ecclesia-*

Prof. dr hab. JÓZEF KRUKOWSKI – kierownik Katedry Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego WPPKiA KUL; adres do korespondencji: Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin.

* Referat wygłoszony w Mińsku (Białoruś) dnia 25 listopada 2006 r. podczas międzynarodowej konferencji poświęconej pamięci Ojca Świętego Jana Pawła II.

rum *Particularium*)”. Co więcej, Ojciec Święty Jan Paweł II dokonał przekładu tych kategorii teologicznych na język prawa. Znalazło to wyraz w Kodeksie Prawa Kanonicznego (1983) dla Kościoła Łacińskiego w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich (1990) oraz w szeregu innych aktów normatywnych (zwłaszcza w adhortacji apostolskiej *Pastores gregis* (PG) z 14 października 2003 r. oraz w Dyrektorium Kongregacji ds. Biskupów z 22 lutego 2004 r. o pasterskich zadaniach biskupów *Apostolorum successores*)¹.

Soborowa wizja Kościoła jako „communio” poprzez odkrycie Jego charyzmatycznej i ministerialnej struktury stanowiła odejście od odziedziczonej po kontreformacji kategorii Kościoła jako społeczności doskonałej, ale nie oznaczała jeszcze odejścia od eklezjologii opartej na uniwersalistycznej wizji Kościoła. Kościół nadal był bowiem pojmowany jak wielka diecezja podzielona na mniejsze okręgi terytorialne, zarządzane przez biskupów, jakby delegatów Biskupa Rzymu². Istotna zmiana w pojmowaniu uniwersalistycznej wizji Kościoła nastąpiła w okresie posoborowym przez doprecyzowanie „Kościoła partykularnego” i autonomii należnej biskupom diecezjalnym. Pierwszym krokiem w tym kierunku było głębsze zrozumienie prawdy, iż oryginalną manifestacją „wydarzenia zbawczego Chrystusa” jest Kościół uzewnętrzniający się na określonym terytorium³.

Soborowa konstytucja *Lumen gentium* (LG) zaczyna się od określenia **wizji Kościoła jako komunii**, czyli wspólnoty ludzi opartej na wierze, nadziei i miłości w Chrystusie, która jednocześnie jest wspólnotą hierarchiczną łączącą ludzi wierzących między sobą i z Bogiem (LG 8). Kościoła partykularnego Sobór dotknął tylko okazjonalnie – w wypowiedziach dotyczących sakramentalności i kolegialności biskupów (SC 10,41; LG 26; OE 1-6; AG 19-22). Jednakże wypowiedzi te wywarły znaczący wpływ na rozwój refleksji zmierzających do wyjaśnienia relacji między Kościołem powszechnym i Kościołami partykularnymi i do ustalenia między nimi regulacji prawnych. Problematyka ta stała się przedmiotem nowych enuncjacji Magisterium

¹ Zob. *Ustrój hierarchiczny Kościoła Powszechnego. Wybór źródeł*, oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 310-711.

² Y. C o n g a r, *Dalla comunione delle Chiese ad una ecclesiologia della Chiesa universale*, [w:] *L'Episcopato e la Chiesa universale*, Roma 1965, s. 279-322.

³ S. N a p i e r a ł a, *Pojęcie Kościoła partykularnego w dokumentach i aktach Soboru Watykańskiego II*, Poznań 1985; A. L o n g h i t a n o, *Il diritto nel mistero della Chiesa*, II, Roma 2001, s. 269.

Kościola⁴, a zwłaszcza obrad Ogólnego Synodu Biskupów w 2001 r., których owocem jest posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II *Pastores Gregis* z 16 października 2003 r., w której Papież m.in. stwierdził, że: „Rzeczywistość komunii leży u podstaw wszystkich relacji wewnątrz Kościoła” (nr 56).

1. KOŚCIÓŁ PARTYKULARNY

Sobór Watykański II na oznaczenie tej samej rzeczywistości posłużył się dwoma terminami: „Kościół lokalny” (KK 23) i „Kościół partykularny” (KK 13). W dokumentach posoborowych formułowanych w języku kanonistycznym przeważa użycie terminu „Kościół partykularny” (*Ecclesiae Sanctae* I, 3 § 1; 34 § 2). Jan Paweł II, jako najwyższy ustawodawca kościelny, na oznaczenie tej rzeczywistości eklezjalnej, jaką jest Kościół partykularny, posłużył się terminem „**diecezja**” (kan. 368 KPK) i „**eparchia**” (kan. 177 KKKW). Natomiast na oznaczenie rzeczywistości eklezjalnych analogicznych do diecezji posłużył się terminami: wikariat i prefektura apostolska, opactwo i prałatura terytorialna, administracja apostolska (kan. 368).

Na określenie zawartości teologicznej pojęć „diecezji” (kan. 369 KPK), „eparchii” (kan. 177 KKKW) i „egzarchatu” (kan. 311 § 1 KKKW) ustawodawca kodeksowy użył soborowej nazwy „portio populi Dei” – „porcja ludu Bożego”. Powstaje więc pytanie, jakie elementy teologiczne i prawne decydują o tym, że ta wspólnota wiernych chrześcijan, jaką jest Kościół partykularny, staje się „porcją ludu Bożego”⁵.

a) Pierwszym elementem teologicznym konstytuującym Kościół partykularny jest **głoszenie i przyjęcie Ewangelii – prawdy objawionej ludziom przez Chrystusa**. Przez przyjęcie Ewangelii dokonuje się nawrócenie człowieka, czyli zmiana stylu jego życia, i włączenie go do wspólnoty ludzi wierzących w tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa.

⁴ P a u l u s VI, *Exortatio ap. „Evangelii nuntiandi”* (1975); *Instrukcja Kongregacji ds. Biskupów „Ecclesiae imago”* (1973); *Dyrektorium Kongregacji ds. Biskupów i Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego „Mutuae relationes”* (1978); L o n g h i t a n o, dz. cyt., s. 271.

⁵ J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 220-222.

b) Drugim elementem jest Duch Święty. Najwyższy ustawodawca kościelny mówi, że **Kościół partykularny konstytuuje się „w Duchu Świętym”** (kan. 369 KPK; kan. 177 § 1 KKKW). Kościół jest dziełem Ducha Świętego w tym sensie, iż człowiek w sakramencie chrztu i bierzmowania otrzymuje Ducha Świętego wraz z charyzmatami. Charyzmaty sprawiają, że człowiek otrzymuje zdolność do porozumiewania się z innymi ponad barierami językowymi i – jak pierwsi uczniowie w Wieczerniku – staje się zdolny do budowania wspólnoty i aktualizacji Królestwa Bożego na ziemi.

c) Trzecim elementem jest Eucharystia. Ustawodawca kodeksowy mówi, że **diecezja powstaje „przez Eucharystię”** (kan. 369 KPK). W celebracji eucharystycznej Sobór Watykański II widzi pełną manifestację wydarzenia zbawczego, jakim jest Kościół (SC 41). Jan Paweł II głosi, iż: „Prawdą zasadniczą, nie tylko doktrynalną, ale równocześnie egzystencjalną jest, że Eucharystia buduje Kościół, buduje autentyczną wspólnotę Ludu Bożego”⁶.

d) Następnym istotnym elementem konstytuującym Kościół partykularny jest **charyzmat, a jednocześnie sakrament kapłaństwa**, dany tym, którzy przewodniczą „porcji ludu Bożego”, a mianowicie biskupom i współpracującym z nimi prezbiterom (kan. 369 KPK, kan. 177 KKKW). Dzięki temu Kościół ma naturę sakramentalno-charyzmatyczno-instytucjonalną⁷. W swej istocie charyzmat ten rozwija zadanie reprezentowania Chrystusa – jako Głowy we wspólnocie – rozpoznawania i koordynowania charyzmatów dla realizacji pełnej komunii wszystkich wiernych oraz gwarantowania danej wspólnoty wiernych komunii z innymi wspólnotami. W pełni jest dany biskupom, którzy kierują powierzonymi im Kościołami partykularnymi – jako zastępcy i legaci Chrystusa – „radami, zachętami i przykładem” oraz „mocą swego autorytetu świętej władzy” (PG 105). Biskupi są powołani nie tylko do dawania świadectwa wiary i uświęcania wiernych, ale też do sprawowania władzy rządzenia, która obejmuje funkcje władzy ustawodawczej, wykonawczej i sędowniczej. Biskupi mają w swych Kościołach partykularnych władzę bezpośrednią, zwyczajną i własną, jaka z natury wymagana jest do sprawowa-

⁶ J o a n n e s P a u l u s II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, AAS 71(1979), s. 257-324; t e n ż e, *Encyklika „Ecclesia de Eucharystia”*, AAS 95 (2003), s. 47-48.

⁷ G. G h i r l a n d a, *Criteri di organizzazione del Popolo di Dio e di inserzione delle persona nell'economia della salvezza alla luce del libro II del CIC 1983*, [w:] *Territorialità e personalità nel diritto canonico ed ecclesiastico. Il diritto canonico di fronte al terzo millennio. Atti dell'XI Congresso Internazionale di Diritto Canonico e del XV Congresso Internazionale della Società per il Diritto delle Chiese Orientali. Budapest, 2-7 Settembre 2001*, red. P. Erdő, P. Szabő, Budapest 2002, s. 101.

nia posługi pastoralnej. Jednak władza biskupa diecezjalnego nie jest najwyższa, gdyż sprawowanie jej jest podporządkowane prawu powszechnemu i kompetencjom zarezerwowanym przez Biskupa Rzymu sobie lub innym podmiotom władzy kościelnej (PG 56), w szczególności konferencji biskupów.

Biskup diecezjalny jest zobowiązany do współpracy ze swym prezbiterium, z prezbiterium każdego Kościoła partykularnego współpraca nie może być elementem drugorzędny, gdyż prezbiterzy, którzy pod przewodnictwem biskupa uświęcają i kierują częścią trzody Pańskiej, uwidaczniają Kościół powszechny na swoim terenie, służą dobru całego Kościoła i związani są z Kolegium Biskupów (LG 28). Pomiędzy biskupem i prezbiterium istnieje „komunia kapłańska (*communio sacerdotalis*)” – na mocy kapłaństwa służebnego i hierarchicznego, które jest uczestnictwem w jedynym kapłaństwie Chrystusa. Współpraca z prezbiterium (*Pastores dabo vobis* 16-17; PG 47) – zarówno indywidualna (z poszczególnymi kapłanami), jak również w ramach organów kolegialnych, w skład których wchodzi tylko kapłani (rada kapłańska i kolegium konsultorów – kan. 495-502) lub kapłani i wierni świeccy (rada duszpasterska – kan. 511-514, synod diecezjalny – kan. 460-468) – należy więc do głównych obowiązków każdego biskupa diecezjalnego.

2. KOŚCIÓŁ PARTYKULARNY JAKO „PORCJA LUDU BOŻEGO” (*PORTIO POPULI DEI*)

Na oznaczenie Kościoła partykularnego ustawodawca kodeksowy posłużył się wyrażeniem *portio populi Dei* („porcja ludu Bożego” – kan. 369 KPK; kan. 177 par. 1 KKKW), zaczerpniętym z konstytucji *Lumen gentium* (CD 11). **Wyrażenie to zwraca uwagę przede wszystkim na władzę biskupa, sprawowaną bezpośrednio względem trzody, która jest mu powierzona.** Warto zwrócić uwagę na genezę tego wyrażenia. Znamienne jest to, że w pierwszym schemacie tej konstytucji powiedziane było o diecezji, że jest to *pars populi Dei* – „część ludu Bożego”. Natomiast w definitywnym tekście konstytucji zapisano termin *portio* (który tylko na pierwsze wejrzenie jest synonimem *pars* – „część”) w celu wykluczenia idei fragmentaryzacji Kościoła, w harmonii ze stwierdzeniem opisującym głębie tych relacji słowami:

„w których to [Kościołach partykularnych] istnieje i z których się składa jeden i jedyny Kościół katolicki” (LG 23)⁸.

Określenie „Kościół partykularny” należy więc pojmować w kontekście definicji diecezji. Jeśli się twierdzi, że w tej „porcji ludu Bożego” „prawdziwie i w pełni działa jedyny, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusa”, to jest rzeczą oczywistą, że nie traktuje się tylko o fragmencie będącym częścią całości.

3. KULTURA I TERYTORIUM

W definicji diecezji, jaką podaje kan. 369, nie znajdujemy innych elementów konstytuujących Kościół partykularny. Jednak z samego pojęcia „ludu Bożego” z konieczności wynika potrzeba uwzględnienia także innych elementów w wymiarze teologicznym i prawnym. Należą do nich kultura i terytorium. Kościoła partykularnego nie można pojąć w oderwaniu od kultury i terytorium, dlatego że przyjęcie Ewangelii i darów Ducha Świętego wymaga od człowieka całkowitej przemiany wewnętrznej i nabycia nowej kultury. Przez kulturę należy rozumieć szczególny sposób, w jaki człowiek należący do określonego narodu rozwija uzdolnienia swego ducha i ciała, doskonalą warunki swego życia na ziemi i przekazuje je innym. Z tego przekazu powstaje dziedzictwo duchowe właściwe dla każdego narodu (LG 53). Wiara i kultura nie utożsamiają się, ale się uzupełniają. Między wiarą i kulturą zachodzi wzajemne przenikanie. Kultura przez wiarę zostaje ubogacona, a wiara w ciągu wieków wyraża się przez kulturę. Prawda zawarta w wierze dostarcza ludziom wyższych pobudek i pomocy do spełniania swoich zadań (LG 57).

Z kulturą narodu ściśle jest związane terytorium. W uniwersalistycznej wizji Kościoła terytorium jest pojmowane jako podstawowe kryterium odróżniania Kościołów partykularnych. W jednej wspólnoty ludu Bożego powstają bowiem różnice na podstawie elementów przedmiotowych (zamieszkanie na określonym terytorium) i podmiotowych (przynależność do określonej kategorii ludzi). Jeśli Kościół partykularny jest manifestacją Misterium Chrystusa w określonym miejscu na ziemi, to uwzględniając wyżej wymienione kryteria teologiczne z łatwością można zauważyć, że terytorium ma znaczenie zwią-

⁸ *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, t. III/II, Typis Polyglottis Vaticanis 1974, s. 26, 228, 248-249, 273-274, 386.

zane z kulturą danego narodu i z sakramentalnością Kościoła. Dlatego też jeśli kultura wnosi swój wkład w tożsamość Kościoła partykularnego, to jedynie Misterium Kościoła manifestuje się w kulturach różnych narodów zamieszkujących określone terytoria w odmienny sposób. Terytorium zatem może być pojmowane jak element zewnętrzny i drugorzędny dla tożsamości Kościoła partykularnego, ale użyteczny dla odróżnienia go od innych pod względem prawnym. Tego związku, jaki dokonuje się w historii między Kościołem a kulturą poszczególnych narodów, a w szczególności narodów europejskich, nie można lekceważyć. Kościoły partykularne zachowują bowiem swoją identyczność kulturową.

Z drugiej jednak strony trzeba pamiętać, że wspólnota ludu Bożego ma wymiar uniwersalny, jest powołana do pokonywania tych podziałów, jakie od dawna nękały ludzkość, zgodnie ze stwierdzeniem św. Pawła: „Nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani wolnego, nie ma już mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie” (Gal 3, 28). Niewątpliwie kategorie personalne, jak język, rasa, narodowość, pochodzenie społeczne, niosą ze sobą pewne podziały między ludźmi. Jednakże rzeczywistość Kościoła partykularnego musi obejmować ludzi wszystkich kategorii. Duszpasterstwo względem osób należących do poszczególnych kategorii języka czy narodowości powinno mieć charakter tylko komplementarny. Dlatego też Kościół partykularny obejmuje wszystkich katolików na danym terytorium, których łączy to samo dziedzictwo duchowe.

4. KOŚCIÓŁ POWSZECHNY JAKO „WSPÓLNOTA KOŚCIOŁÓW” (*COMMUNIO ECCLESJARUM*)

Dla wyjaśnienia relacji między Kościołami partykularnymi i Kościołem powszechnym oraz pomiędzy Kościołami partykularnymi najbardziej odpowiednia jest kategoria *Communio Ecclesiarum*, dzięki której w Kościołach partykularnych rodzi się żywa wymiana, krążenie darów i łask, której owocem jest wspólnota dóbr (por. LG 13).

Kościół powszechny co do istoty jest Misterium Chrystusa, które uwielokrotnia się w historii w różnych Kościołach partykularnych. Między tymi dwoma sposobami istnienia Kościoła występują podobieństwa i różnice. Powstaje problem, jak wyjaśnić tę prawdę, że Kościoły partykularne są manifestacją tego samego jedyne wydarzenia zbawczego w historii człowieka?

Na określenie relacji między Kościołami partykularnymi a Kościołem powszechnym Jan Paweł II, jako najwyższy ustawodawca, posłużył się cytowanymi już słowami Konstytucji soborowej *Lumen gentium*: „w których i z których istnieje jeden i jedyny Kościół katolicki” (nr 23; kan. 368 KPK; kan. 177 § 1 KKKW). Bez jednego z tych wyrażen – „w których” i „z których” – nie byłoby komunii Kościołów. Jeżeli bowiem rozważamy tylko pierwsze z tych wyrażen – „**w których**”, wówczas każdy konkretny Kościół partykularny wyczerpuje Misterium Chrystusa i „Kościół powszechny” stałaby się tylko federacją Kościołów partykularnych. Jeżeli zaś weźmiemy pod uwagę tylko drugi element – „**z których**”, to Kościół partykularny traci samodzielną egzystencję, będąc tylko częścią organizacji Kościoła powszechnego, pojmowanego jak jedna wielka i jedyna diecezja. Za pierwszym razem jeden i jedyny Kościół katolicki **jest wspólnotą wszystkich Kościołów partykularnych**, za drugim – **istnieje w każdym z nich**.

Respektowanie tej formuły „w których – z których” równoważy tendencje odśrodkowe i dośrodkowe, jakie mogą zaistnieć w relacjach między Kościołem powszechnym a Kościołami partykularnymi. Z jednej strony chroni ona integralność i katolickość Kościołów partykularnych, a z drugiej uprawomocnia ich odrębność i autonomię. Zachwianie tej równowagi prowadziłoby bądź do autokefalii Kościołów partykularnych, wobec których Kościół powszechny zatraciłby swój realny byt, bądź do przekształcenia Kościoła powszechnego w jakąś federację niezależnych Kościołów partykularnych.

Określając relacje między Kościołem powszechnym a Kościołem partykularnym, Jan Paweł II stwierdza: „Posiadając znamie powszechności, Kościół Chrystusowy realizuje się w pełni w każdym Kościele partykularnym, otrzymującym wszelkie środki naturalne i nadprzyrodzone do spełniania misji, której wypełnianie w świecie Bóg powierzył Kościołowi” (PG 56). „Kościół partykularny nie jest po prostu częścią powstałą w wyniku jakiegoś rozdrobnienia Kościoła powszechnego ani Kościół powszechny nie jest po prostu zbiorem Kościołów partykularnych; łączy je między sobą żywa, istotna i stała więź, jako że Kościół powszechny żyje i ukazuje się w Kościołach partykularnych” (*Christifideles laici* 25).

W celu głębszego zrozumienia obecności Kościoła powszechnego w Kościołach partykularnych przede wszystkim trzeba uwzględnić misterium Eucharystii. W każdej celebracji eucharystycznej – bez względu na to, w jakim miejscu się odbywa – nie manifestuje się tylko jedna część misterium Kościoła, ale jego całość. W każdym miejscu konkretyzuje się jego uniwersalny wymiar (LG 26). Terminy „partykularny i uniwersalny” w od-

niesieniu do Kościoła nie mogą więc być pojmowane jako przeciwstawne w sensie ilościowym, które można dodawać.

Właśnie dlatego w każdym konkretnym Kościele partykularnym realizuje się misterium Kościoła w jego wymiarze uniwersalnym. W nim wyraża się węzeł istotny dla wszystkich innych realizacji tegoż Misterium. Jest to wymóg konstytutywny każdego Kościoła partykularnego, wynikający z samej jego natury: **realizacja komunii z innymi Kościołami partykularnymi istniejącymi w świecie** (KK 13). Dlatego kwalifikacja „katolicki” przysługuje nie tylko Kościołowi powszechnemu, lecz także Kościołom partykularnym, gdyż Misterium Chrystusa prezentują w całości⁹.

5. KOLEGIALNOŚĆ BISKUPÓW A PRYMAT PAPIEŻA

W celu wyjaśnienia relacji między Kościołem partykularnym a Kościołem powszechnym trzeba zwrócić uwagę na relacje, jakie istnieją między biskupem Kościoła partykularnego, jakim jest diecezja, a Kolegium Biskupów i jego Głową.

a) **Kolegialność biskupów**. Komunia Kościołów jest ściśle związana z kolegialnością biskupów. Jeśli każdy Kościół partykularny realizuje całość *mysterium ecclesiae*, a każdy biskup wciela jedność wspólnoty, to rzeczą właściwą jest, iż stosunki między biskupami opierają się na **zasadzie jedności Kościoła powszechnego**. Dlatego zasada kolegialności biskupów wyraża specyficzną strukturę prawną Kościoła powszechnego w komunii Kościołów partykularnych, których biskupi są członkami Kolegium biskupów.

Termin „kolegium” w znaczeniu eklezjalnym nie pociąga za sobą konieczności równości między jego członkami¹⁰. Biskupi stają się członkami Kolegium biskupiego za pośrednictwem konsekracji biskupiej i komunii z Kolegium i z jego Głową, czyli Biskupem Rzymu. Sobór Watykański II stwierdził, że kolegialność biskupów jest oparta na ontologii komunii, jak struktura hierarchiczna Kościoła, która opiera się na dwóch oddzielnych filarach: na Papieżu i na innych członkach Kolegium (LG 22). Istotnie, sukcesja apostołska pociąga za sobą funkcje różne dla następcy Piotra i następców innych Apostołów. Kolegium biskupów w swej całości i Biskup Rzymski są tytuła-

⁹ G. G h i r l a n d a, *La dimensione universale della Chiesa particolare*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale”, 9(1996), s. 6-22.

¹⁰ L o n g h i t a n o, dz. cyt., s. 289.

riuszami władzy najwyższej w Kościele powszechnym i w Kościołach partykularnych. Jan Paweł II stwierdza: „Każdy biskup jest niejako punktem łączącym jego Kościół partykularny z Kościołem powszechnym, oraz widzialnym świadectwem obecności jedyne Kościoła Chrystusowego w jego Kościele partykularnym” (PG 55).

b) **Prymat Papieża.** Podwójna rzeczywistość wspólnoty ontologicznej i rozróżnienie funkcji pozwala wyjaśnić zasadę, która przyznaje Papieżowi pełnię władzy, bez odrywania jej od Kolegium Biskupów. Inaczej mówiąc: z jednej strony prymat Papieża winien być sprawowany w logice Eucharystii, która sprawia, iż każdy Kościół partykularny jest manifestacją pełnej tajemnicy Chrystusa. Dlatego następca Piotra szanuje autonomię poszczególnych Kościołów i zadania, jakie biskupi otrzymali w konsekracji. Na mocy prymatu „chroni on różnorodność legalnie i wspólnie czuwa, aby to, co partykularne, nie tylko nie szkodziło jedności, ale bardziej jej służyło” (LG 13). Z drugiej strony także poszczególni biskupi winni zawsze pamiętać, że ich własny Kościół partykularny nie wyczerpuje całego Kościoła, że tylko we wspólnocie z innymi Kościołami i z Biskupem Rzymu mogą realizować jedność ludu Bożego. Kościół powszechny ukazuje się w ten sposób jako „**komunia Kościołów partykularnych**” pod przewodnictwem Kolegium Biskupów, którego głową jest Biskup Rzymu¹¹.

6. WSPÓLNOTA HIERARCHICZNA

Wyrażenie „wspólnota hierarchiczna” zostało przyjęte przez Sobór Watykański II (LG 21) i ustawodawcę kodeksowego (kan. 336 i 375 § 2 KPK) dla określenia różnych funkcji, jakie wykonują w Kościele członkowie Kolegium i ich Głowa. Prymat Biskupa Rzymu względem biskupów wszystkich Kościołów partykularnych pociąga za sobą „wyjątkową pozycję Kościoła Rzymu, ponieważ on jest ostateczną rękojmią integralności tradycji przekazanej przez Apostołów” (PG 57). Kościół ten przewodzi komunii miłości. „To sprawia konieczność komunii różnych Kościołów partykularnych z Kościołem Rzymu, aby potrafiły odnaleźć się w Tradycji Apostolskiej i w jedności dyscypliny kanonicznej dla zachowania wiary, sakramentów i konkretnej drogi do świętości” (PG 57).

¹¹ J. I. Arrieta, *Primado, episcopado y comunión*, „Ius Canonicum”, 38(1998), s. 39-85.

Każdy Kościół partykularny jest w pełni Kościołem Chrystusa, w którym istnieje Prymat Biskupa Rzymu i władza Kolegium Biskupów (PG 56). Biskup Rzymu i Kolegium Biskupów mają najwyższą, pełną, zwyczajną i bezpośrednią władzę względem każdego Kościoła partykularnego – zgodnie z zasadą komunii Kościołów – nad wiernymi i ich pasterzami (tamże).

7. MISJA KANONICZNA BISKUPA

Z pojęcia wspólnoty hierarchicznej wyprowadza się „misję kanoniczną”. Komisja Teologiczna Soboru Watykańskiego II w *Nota explicativa praevia* (NEP), po doprecyzowaniu, że Biskup „staje się członkiem Kolegium na mocy konsekracji biskupiej i za pośrednictwem wspólnoty hierarchicznej z głową Kolegium i jego członkami” (LG 22), chcąc ostatecznie wyjaśnić, w jaki sposób trzy zadania (*tria munera*) przyjęte w konsekracji mogą być sprawowane swobodnie wraz z pełną władzą, odwołuje się do „misji kanonicznej”. Misja ta polega na powierzeniu biskupowi konkretnego urzędu, czyli wyznaczeniu mu zadań względem podlegających mu wiernych, według normy wydanej przez kompetentną władzę hierarchiczną. Taka norma jest konieczna, dlatego że „chodzi tu o zadania, które mają być spełnione przez większą liczbę podmiotów, z woli Chrystusa hierarchicznie współdziałających” (NEP 2). Inaczej mówiąc: „w konsekracji biskupiej dostępuje się ontologicznego uczestnictwa w świętych zadaniach”, zaś „misja kanoniczna” sprawia, że potencjalność zawarta w tych zadaniach staje się efektywna, czyli może być zaktualizowana (NEP 2) – gdy chodzi o biskupa diecezjalnego – względem określonego Kościoła partykularnego.

8. WŁADZA BISKUPÓW KOŚCIOŁÓW PARTYKULARNYCH A TROSKA O CAŁY KOŚCIÓŁ

Władza, jaką biskup otrzymuje wraz z konsekracją biskupią, przyjmuje inne znaczenie, gdy jest sprawowana indywidualnie względem powierzonego mu Kościoła partykularnego, a inne, gdy jest sprawowana razem z innymi członkami Kolegium Biskupów.

Kolegium Biskupów wraz z Głową, czyli Papieżem, jest tytulariuszem najwyższej władzy w Kościele. Natomiast „Poszczególni biskupi, stojący na czele Kościołów partykularnych, sprawują swe urzędy pasterskie, każdy nad

powierzoną sobie częścią ludu Bożego, nie nad innymi Kościołami partykularnymi ani nad całym Kościołem powszechnym. Jednak, jako członkowie Kolegium Biskupiego i jako prawowici następcy Apostołów, poszczególni biskupi zobowiązani są na mocy ustanowienia i nakazu Chrystusa do takiej troski o cały Kościół, która choć nie jest sprawowana za pośrednictwem aktów jurysdykcji, przyczynia się jednak walnie do pożytku Kościoła powszechnego” (LG 23). Wyrażenie „troska o cały Kościół” wskazuje na gorliwość, z jaką biskupi powinni troszczyć się o inne Kościoły partykularne, która nie zawsze przekłada się na akty prawdziwej i właściwej jurysdykcji, ale obejmuje serię interwencji nie pozbawionych rilewancji eklezjalnej i prawnej. Należą tu takie działania, jak *visita ad limina Apostolorum*, udział w synodach biskupów (PG 57), w konferencjach biskupów oraz w synodach plenarnych i partykularnych. Organiczna komunია między Kościołami partykularnymi sprawia, że każdy biskup jest odpowiedzialny nie tylko za swój Kościół partykularny, ale również za najbliższe bratnie Kościoły partykularne oraz za cały Kościół powszechny (PG 59).

*

Kończąc powyższe rozważanie pragnę stwierdzić, że prawda o Kościele powszechnym – jako „komunii Kościołów partykularnych” – pomaga nam lepiej zrozumieć uniwersalny i partykularny wymiar misterium Kościoła. Kościół powszechny jest to „organiczna wspólnota Kościołów partykularnych”, w której budowę i rozwój wnoszą wkład biskupi, pozostający w łączności z Kolegium Biskupów i Jego Głową – Biskupem Rzymu, wraz ze współpracującymi z nimi kapłanami i wiernymi świeckimi. Komunია ta wyraża się we wzajemnym przyporządkowaniu i współdziałaniu w duchu współodpowiedzialności za dobro Kościoła, które sami tworzą (PG 44). Współdziałanie to dokonuje się w świadczeniu sobie pomocy materialnej i duchowej w duchu solidarności, ponad granicami państw, dla dobra wspólnego tych samych ludzi.

RELATIONS BETWEEN THE UNIVERSAL CHURCH
AND PARTICULAR CHURCHES IN THE TEACHING
AND LEGISLATION OF JOHN PAUL II

S u m m a r y

The article [lecture?] deals with John Paul II's contribution towards explaining the relation that holds between the Catholic Church and a particular Church in the teaching and legislation of the Catholic Church in which the doctrine is translated into the language of Canon law. The following issues are discussed: vital elements of a particular Church, particular Church as *portio populi Dei*, the connection of a particular Church with culture, the Catholic Church as *Communio Ecclesiarum*, collegiality of bishops versus the primacy of the Pope, the mission of a diocese bishop towards his particular Church and the Universal Church.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: Kościół powszechny, Kościół partykularny, Biskup Rzymu, Kolegium Biskupów, biskup diecezjalny, misja kanoniczna.

Key words: Universal Church, particular Church, the Bishop of Rome, the College of Bishops, diocese bishop, Canon Mission.